

En lärd sockenpräst i När under början av 1700-talet.

Några anteckningar om Nils Norby.

Bland de många prästmän, som Nars herdaminne har att uppvisa torde ingen ha varit i besittning av sådan lärdom och erfarenhet på skilda områden som Nils Norby. Genom ett ivrigt studerande, hemma såväl som borta, och genom resor i främmande land, hade han förvärvat sig mer än vanliga kunskaper. Han var också på förslag till biskop i Visby, ehuru han på grund av ålder och sjuklighet avsåg sig detta hedrande uppdrag.

Nils Norby var född i Klinte socken den 25 mars 1675. Han tillhörde en gammal gotlandsläkt varav flertalet varit präster. En herre vid namn Olof Pedersen Norby var sålunda kyrkoherde i Klinte och prost i »Medeltridungen». Fadern var i äktenskap förenad med Christina Gardeus, som var dotter av den på sin tid kände och uppskattade visbysuperintendenten Nils Gardeus. Redan under barndomen visade Nils Norby ett stort intresse för studier och han hade icke vistats länge vid skolan i Visby förrän han gjorde sig känd som en av de förnämsta av de elever, vilka samtidigt med honom bevistade samma skola.

År 1691 finna vi Norby som student i Lund. Där vistades han sedan under något års tid, varefter han begav sig över havet till universitetet i Rostock. Han blev där emottagen av en gammal vän till fadern, vilken på sin tid även studerat i Tyskland, vid namn Johan Fecht. Detta, som han själv skriver i sina minnesanteckningar »med sådan bevägenhet, att han för glädje under den natten icke kunde sova». Han skrev därefter så småningom sin avhandling och promoverades till fil. mag. 1699.

Han avbröt därefter studierna och for med ett handelsfartyg till Stockholm. Anländ dit erbjöd han vederbörande sina tjänster. Han misslyckades emellertid i detta stycke. Ej heller fick han det stipendium han ökte. Resultatet härav gjorde honom missnöjd och pedslagen. Emellertid fanns det åtskilliga förmögna jottlänningar, som slog sig samman om ett stipendium till N., så att han kunde företaga den utländska studieresa som han planerat.

Norby hade en broder, som var affärsman i Hamburg. Efter överresan till Tyskland besökte han först denne, varefter han for vidare till Jena. Under uppehållet i Tyskland, som varade flera år framåt gjorde han bekantskap med en hel del lärda män därstädes. Med dem diskuterade han åtskilliga angelägenheter berörande framtiden. Flera av dem uppmanade honom att stanna i Tyskland och där skaffa sig ett levebröd. Framför allt i de historiska vetenskaperna hade han stora kunskaper. Vidare var detta förhållandet jämväl med de språkliga. Norby hade icke allenast lärt sig de europeiska språken, utan han hade även övat sig i sådana exotiska språk som arabiska, kaldeiska, syriska och mesopotamiska.

År 1704 beslöt den svenska regeringen under Karl XII:s att inrätta en svensk kyrkoherdetjänst i Stettin. Nils Norby blev den förste innehavaren av denna befattning som han med stort intresse tog emot. Han sökte också av denna göra det mesta möjliga.

Under den tid Norby innehade denna befattning gjorde han sig så bemärkt som vetenskapsman och författare, att han blev erbjuden en ledig professur i Greifswald. Han trivdes emellertid så bra i Stettin, att han på ett hövligt sätt bad att slippa denna syssla.

Det var svåra depressionsår under Karl XII:s regering och N. nödgades länge bli utan lön. Han hade samlat ett dyrbart bibliotek. Detta nödgades han nu avyttra för att därigenom skaffa sig ett levebröd. Först efter det Stettin återgått till Tyskland erhöi han åter lön.

Emellertid ville han icke gärna bli tysk undersåte. Han begav sig åter till Sverige, som han nu icke under många år besökt. Här fick han nu löfte om, att när en pastorsbefattning blev ledig i Stralsund skulle han benäddas med denna. Under tiden var han regementspastor vid ett pommerskt regemente. År 1722 for han ännu en gång med handelsfartyg till Stockholm för att söka sig en mera lönande befattning. Under besöket där råkade han bland andra herrar jämväl den lärde Johan Sparwenfelt, om vilken han berättar, att han »uti sittande från middagen till midnatten var uti ett mäkta behagligt samtal med denne, och med nöje i dessa tolv timmar hörde och inhämtade mera lärdom än om han i tolv veckor flitigt studerat hade.»

Flera befattningar blevo honom nu erbjudna. Han valde emellertid den anspråkslösaste av dessa — kyrkoherdebefattningen i När och Lau. Detta för att han skulle bli i tillfälle att återvända till den ö, som icke blott blivit kallad gutarnas, utan därtill den käraste av de orter på jorden, som han lärt känna. Därefter berättar han uppriktigt, kom Tyskland och framförallt det av honom uppskattade Pomern.

Aven om han gärna velat förflyttas dit stannade han dock i Lau under återstoden av sitt liv. Det var år 1727 som han tillträdde samma pastorat. Samma år trädde han i äktenskap med företrädarens änka. Hennes namn var Bothilda Broander. År 1734 uppvaktades han av en deputation av prästerskapet på Gotland, som förklarade, att de önskade honom till biskop. Själv uppgav han att han erhöi förslag till denna befattning »meddelst prästerskapets ymniga voterande, dock alldeles utan hans egen åstundan, som nu ansåg all vidare höghet lägre än sin erhållna salighet».

Nils Norby älskade att leva i ro med sina böcker och studier. Ingen syssla i världen skulle förmå draga honom ifrån dessa, förklarade han. N. stannade också på Gotland och i När till sin bortgång den 11 juli 1842. Det heter i den likpredikan som Lange höll över honom, att »hans hjord harmgrände sig över hans frånfalle och trodde sig aldrig kunna finna hans like såsom en dygdröter, from och rättfärdig man.» Det heter vidare om honom i denna av L. flätade blomsterkrans, att »mot de fattiga var han mäkta omhugsen; de gingo aldrig ifrån honom slapp; han ryste med suckan då han såg eller hörde en kristen, besynnerligen en Guds människa vara skrytsam och drucken samt begiven på annan slemhet i later och lynne, i gärningar, ord och åthävor. Uppå fungen låg honom dessa dyra orden: »Föder Guds hjord icke för slem vinnings skull!» Och han brann i sitt sinne, runkade på huvudet och korsade sig, att den roten till allt ont så synnerligt växer i Herrens ortagård och utskämmer det kristliga samhället, fördenskull ansåg han sig allstädes med ett föraktlig ögnalite den orätta mammon långt bort över axeln.»

Det anförda utdraget må vara ett prov på huru äldre tiders präster kunde garva sina fraser vid de långa likpredikningar med därtill hörande personalier, som då höllos. I de senare har man emellertid en god ledning när det gäller att få veta ett och annat om den tidens prästerskap.

P. J.—n.

Äventyrlig resa bland minor på Nordsjön.

Tre minor skötes i sank av svenska sjömän.

STOCKHOLM, 9 okt. (TT). I måndagens radioröke berättade en sjökapten om en äventyrlig resa bland drivande minor i Nordsjön. Tre minor lyckades besättning en sänka. Ingen av dem exploderade, men det tyckte kaptenen var lika bra även om det skulle varit spännande att se explosionen.

Den första minan aktades vid middagstid på cirka 1.000 m. håll och kaptenen manövrerade sitt fartyg i lovert om den farliga tingesteh. Omkring 200 m. från minan började beskjutningen med manskogevär medan besättningen tog betäckning. Några skott träffade men så fick man se en andra mina på närmare håll och måste ta den först. Fyra eller fem skott träffade och efter en halvtimme såg man att minan sjönk. Då återupptogs beskjutningen av den först iaktagna minan och när den träffats av fyra kulor slutade man skottlossningen för att se hur det skulle gå. Det gick även nu så att minan sjönk efter omkring en halvtimme. Icke långt häfter siktades en tredje mina och även den sjönk som de andra efter att ha träffats med sex skott.

Så kom natten, men hur den var berättade kaptenen ingenting om. Han nöjde sig med att omtala att när det blev ljus igen, så låg fartyget i en svärm på sju minor. Då var man emellertid så nära kusten att man visste att kustbevakningen skulle ta hand om dem, varför fartyget endast sökte sig bort från det farliga grannskapet.

Chefen för marinen, som underrättats om den äventyrliga resan, har tillskrivit vederbörande rederi och framhållit att den avgivna rapporten vittnar om god utkik och föredömlig rådhghet hos besättningen. Sådana handlingar äro ägnade att minska riskerna för sjöfarande.